

היחסים הבינעריביים כיום

שינוי ניכר בלט לאחרונה ונזדקר לעין במדיניות קע"מ כלפי המדינות הערביות האחרות; סימניו: היעדר התקפות שמעל גליי-האחר — וריסון רב בהשמצות העתונות הקע"מית כנגד המנהיגים הערביים האחרים (אם גם היו לאחרונה תגובות והתקפות כלפי נשיא תוניסיה, חביב בורגיבה, עקב הצהרותיו האנטי-קע"מיות בארה"ב).

מפנה זה במדיניותה של קע"מ הוא תוצאת כמה גורמים, וביניהם:

- כשלוניותה בשנים האחרונות במאמציה להרחבת היקף האיחוד הערבי, ע"י צירוף מדינות חדשות אלה ומיגור המשטרים הקיימים באותן מדינות;
- הקשיים בביסוס האיחוד המצרי-סורי, והדיהם השליליים בדעת הקהל הלאומית ברחבי ארצות-ערב;
- היוזמה והלחץ של מספר מדינות ערביות לשיפור יחסיהן עם קע"מ.

מאז 1958 נכשלה קע"מ בנסיונותיה לחתור תחת אשיותיה של המשטרים בלבנון, עיראק, ירדן ועוד, והגיעה עד לכדי בידוד בזירה הבינערבית; דבר שבא לידי ביטוי בועידת שריי-החץ הערביים בבגדאד, שעה שיתר המדינות הערביות ודעת-הקהל הערבית המתונה, נלאו משחצנותה המדינית של קע"מ. התמדתה בדרכה הנלווה וכשלוניותה גסייחד גרמו לפילוג בשורות תומכיה בסוריה עצמה, וכתוצאה מכך גם במדינות-ערב אחרות, והחלישו את סיכוייה לגיבוש חזית לאומית שתאפשר לה בעתיד הקרוב להשתלט על מדינות אחרות.

יתר על כן, הקשיים המרובים שנתגלו בהגשמת האיחוד עם סוריה הלכה-למעשה השפיעו על צמרת קע"מ לפעול במהירות וביסודיות על מנת להגיע להישגים כלכליים וחברתיים בקע"מ בכלל ובסוריה בפרט. רק ביסוס המשטר בסוריה ע"י יצירת רנחה כלכלית להמונים עשוי, לדעת הנהגת קע"מ, ליצור בעתיד את הזוגמה שתמשוך את יתר המדינות הערביות לאחדות אתה. עם זאת יש לזכור כי על קו חדש זה מצהיר עבד אני-נאצר בחלקו מחמת צמיחת הכרה חדשה אצלו כי דרך הפעולה הקונסטרוקטיבית היא צעים החתרניים אשר בעבר נראו לו מהירים יותר. מכאן, שאין כל בטחון כי נפשו השאפתנית לא תחזור ו"תקפוץ" על כל הזדמנות-מצויה של ביצוע הפיכה, או גרימת צרות למשטר כלשהו אשר יסודותיו ייחלשו מבפנים, ואשר ייעוב משוס"מה ע"י ידידים בחוץ — כדוגמת מצבו של קאסם.

הבלימה שנבלמה קע"מ בזירה הבינערבית, וקשייה הפנימיים הביאו, מצידם, להגברת יומתן של מדינות-ערב האחרות לכפות על עבד-אני-נאצר שיפור ביחסים — ולמנוע ע"י כך את פעילותו החתרנית בארצותיהן. אגרותיו של חוסיין לעבד-

אני-נאצר, שיפור יחסי סעודיה-קע"מ — הם תואמים למגמה זו.

עם כל אלה, הרי שיפור "כפוי" זה ביחסי מדינות ערב מעלה, לפחות, את הסכנה של התקרבותן לשיתוף פעולה בעניינים הנוגעים לישראל. כינוסי ועידות המומחים לענייני פליטים ומים הביאו לוועידת הרמטכ"לים ולהכנות לכינוס מועצת ההגנה הערבית ב"ס ביוני בקהיר — שנועדו לדיון באמצעים אשר ימנעו מישראל את ביצוע תכניות המים שלה — לגיבוש תגובה ערבית אחידה לתכניות שהועלו ע"י ארה"ב לפתרון בעיות הפליטים — ולשיתוף-פעולה צבאי נוכח התעצמותה של ישראל.

ועידת המדינות הניטרליסטיות

ועידת ראשי "המדינות הבלתי-תלויות", אשר הכנס המכין שלה נערך ב"ס 10-6 ביוני בקהיר, ניוזמה באפריל השנה ע"י נאצר וטיטו, בעת ביקורו של האחרון בקהיר. ועידת-הפסגה הניטרליסטית היתה צריכה להתכנס עוד בסתיו אשתקד, אך נדחתה עקב התנגדותה של הודו. היוזמה החדשה היא כנראה, תוצאה של הפלישה הכושלת לקובה, שנתנה הזדמנות למחנה הניטרליסטי להתאושש ולצאת לפעולה מחודשת למען גיוס דעת הקהל העולמית לתמיכה ברעיונותיו.

מטרתה המוצהרת של הועידה היתה גיבוש המדינות הבלתי-תלויות, כדי שתוכלנה, להוות גורם מאזן בין הגושים אשר ידאג לשמירת השלום בעולם. עתונות קע"מ מטעימה כי הכוונה אינה ליצור "גוש שלישי" אלא להחליף דעות בין מנהיגי המדינות הבלתי-תלויות לגבי השאלות הנוגעות לשלום בעולם ולגבש דעות אלו.

העקרונות שלפיהם תיקבע הזכות למדינות העולם להשתתף בועידה, וכן סדרי-יומה, הונחו במשותף ע"י טיטו ונאצר באפריל השנה, בעת ביקורו של טיטו בקע"מ. השניים טיפלו בשאלה זו אישית ולא השאירוה לטיפולם של יועצים או עוזרים. הם קבעו:

- ההזמנות תישלחנה לאותן המדינות המצהירות בפומבי כי מדיניותן היא הניטרליזם החיובי, ואשר מעשיהן בזירה הבינלאומית הם הוכחה-שבעליל למדיניותן המוצהרת להלכה.
- המצב הבינלאומי הגיע לנקודה מכרעת ביחסים בין הגושים, המחייבת את המדינות ה"בלתי-מזדהות" להצהיר מחודש את דעתן הבלתי-משוחדת על כל הנושאים העולמיים הקריטיים.
- הנושאים החייבים להידון בועידה מצטמצמים בשתי סוגיות עיקריות: **בעית השלום העולמי** — פירוק הנשק; הפסקת הניסויים הגרעיניים, איסור השימוש בחלל למטרות מלחמתיות, ואי-התערבות בענייניהן הפנימיים של ארצות אחרות; **שאלות האימפריאליזם** — כגון בעיות לאום, קובה, אלג'יריה ועוד.
- ההזמנות תישלחנה ל-23 מדינות בלבד, שעברו את ה"סינון" לאור העקרונות הנ"ל והן: **מאסיה** — הודו, עיראק, סעודיה, תימן, אינדונסיה, קמבודיה, בורמה, צילון, נפאל, אפגניסטאן; **מאפריקה**: מאל, גינאה, סומאלי, חבש, מרוקו, סודאן, קע"מ וגאנה; **מאמריקה-הלטינית** — קובה, ברזיל, מכסיקו, ונצואלה; **מאירופה**: יוגוסלביה.

ב'6 ביוני התכנסה הועידה המכונה לוועידת הפסגה הנ"ל, כשמשתתפות בה 22 מדינות. ונצואלה לא נענתה להזמנה. 10 מדינות השתתפו בדרג של שרי החוץ והיתר יוצגו ע"י שרים אחרים, שגרירים או פקידים של משרד החוץ.

הועידה המכונה דנה בקביעת המועד והמקום לכינוס ועידת הפסגה כשלזכות אכסנתה טענו קע"מ, יוגוסלביה וקובה; כן דנה בסדר היום המפורט של ועידת הפסגה. יש לציין שקע"מ ערכה מסע מתוכנן באמצעים שונים, להכללת הנושא ה"פלסטינאי" בסדר היום. שאלה חשובה אחרת הטענה ל"בון והסכם היא שאלת הזמנת מדינות נוספות שהביעו רצון להשתתף בוועידה — לעתידה 14 מדינות לפחות, הטענות שגם הן דוגלות בניטרליזם חיובי. המיוחד בתופעה זו הוא כי כל מדינות אלה הן מדינות פרו-מערביות — כגון לבנון, לוב, תוניסיה, סנגאל, ליבריה, אקאדור, בוליביה, ארגנטינה, מלאיה ואירלנד. כבר בפתיחת הועידה המכונה התברר שהודו, למשל, תומכת בקבלת כל מדינות "גוש-מונרוביה", שכולל לפחות 20 מדינות אפריקניות חדשות הידועות ביחסן המתון למערב. אילכך ברור כי נעשה מאמץ ע"י כל מדינות אלה לשוות לוועידה אופי של, ועידת העמים הקטנים, במגמה לתת לניטרליזם מובן חדש של איוון מוחלט בין המזרח והמערב — שפירושו יחס שווה לשני הגושים — מה שיטול ממנו את עוקצן האנטי-מערבי המפורש, זה שנוצל עד כה באורח "בלעדי" ע"י הגוש המזרחי.

אפשרות הרחבת מסגרת הועידה והכללת מדינות ניטרליסטיות שאינן אנטי-מערביות, היתה אחת הסיבות העיקריות לסכסוך שפרץ בין קע"מ לברה"מ. ברה"מ חששה שבועידה מורחבת יאבד הגוון האנטי-מערבי המציין את הניטרליזם הקע"מי. ואמנם יום לאחר שהוחלט בוועידה המכונה על שמירת המסגרת המצומצמת של הועידה והובטח צביונה האנטי-מערבי, פסק מסע ההשמצות ההדדי, קהיר-מוסקבה.

התמורות בכפר

גל הלאומנות ברחבי המזרח התיכון, שהחל עולה ב'1951 מפרס עם עלייתו לשלטון של מוצדק, חוזר עתה לנקודת מוצאו שבפרס. ב'5 במאי נפלה ממשלתו של שריף אמאמי — ובאה אל קצה תקופת השקט והארגעה היחסית ששררה בפרס מאז סילוקו של מוצדק ב'1953. השנה האחרונה ראתה התגברות התסיסה הפנימית, שנבעה בחלקה מאי-פיתרון של הבעיות החברתיות והכלכליות הרבות — ובחלקה מצבירת הכוח של האופוזיציה הבורגנית והלאומנית לשלטון הקיים. גילויי השחיתות בשתי מערכות הבחירות שנתקיימו בקיץ ובחורף אשתקד, והתארגנות קבוצות פוליטיות, עירערו את

בטחונן העצמי של המשטר ואילצו את השאח לבטל פעמיים את הבחירות ואף לפטר את ראשי שירותי הבטחון. צעדים אלה גרמו לשביעות רצון מסויימת — אך עם זאת התירו את הרסן בפני ביקורת ודרישות לטיהור.

בתחילת מאי יצאו מורים תיכוניים בבירה ובפריפריה בשביתות ובהפגנות להעלאת שכרם; נציגי החזית הלאומית המעטים שישבו בפרלמנט. ליבו את הרחוב והסטודנטים בנאומי התקפה על הממשלה. כאשר נהרג אחד המורים ביריות המשטרה, איבד המשטר את קור רוחו; השאח פיטר את ראש הממשלה ומינה במקומו את ד"ר עלי אמיני. הלז, השייך בעצמו לאצולה הפיאודלית, ואיש השכבה השלטת, השיג פופולריות רבה ע"י הביקורת שהטיח נגד המשטר, והתכניות שהציע לתיקון המצב. בהגיעו לשלטון דרש ד"ר אמיני לפזר את הפרלמנט — ונענה. הוא עצר את הגנרלים שהיו חשודים בארגון הבחירות המזוייפות ובשחיתות ציבורית, צימצם את הוצאות המדינה, הגביל את היבוא והכריז על התחלת חלוקת קרקעות המדינה. בוועידה חקלאית שנני עלה ב'4 ביוני הוחלט לסיים את חלוקת קרקעות המדינה תוך חדשים ספורים, ולהתחיל בחלוקת האחוזות הפרטיות הגדולות (המהוות את רוב האדמות המעובדות) במטרה לסיימה תוך 3 שנים — וכן להקים קואופרטיבים חקלאיים כדי לעזור לאכרים להתגבר על קשיי המימון, בהם ייתקלו בהיעדר המקורות הכספיים שהיו לבעלי האחוזות.

אין צעדיו הנמרצים של אמיני ופעלתנותו מבטיחים לו, אמנם, את עתידו כראש ממשלת פרס. הצמרת הפיאודלית, הקשורה בקשרים אמיצים עם הפיקוד הצבאי הגבוה, מחד גיסא — וה"חזית הלאומית", יורשיו הפוליטיים של מוצדק, מאידך גיסא — פועלים, כל אחד בצדו הוא, להפלת ד"ר אמיני ולנטילת השלטון. ד"ר אמיני, על אף אישיותו ופופולריותו, נטול עורף ציבורי חזק ונאלץ להשען על גורמים וכוחות בלתי-אוהדים וחסרי-גיבוס. נוסף על כך, אהדתה של ארה"ב, לה ציפה, לא הובלטה די-צרכה ונקב כך נמנע ממנו החיזוק לו יכול היה לקוות בתור אישיות הפותחת בפני פרס את כספות הסיוע המקיף.

כיום נתון המפתח בידי השאח עצמו, הנהנה מנאמנותו הבלתי-מסוייגת של הצבא ושביכולתו להעניק חסותו ועידודו לראש-הממשלה. אימתן תמיכה כזאת עלול להתפרש כרמז לאנשי הצבא לתפוש את השלטון ולהביא לתקופה נוספת של דיקטטורה צבאית. צעד זה, אם ייעשה, ואם ילוה בהתעלמות משיתוף הגורמים הלאומניים הפופולריים — ספק אם יאפשר תקופה של שקט; וייתכן שיגרסו אף לזעזועים חדשים, שיביאו בעטים לעלית כוחות השמאל.